

Predmet C-38/24 [Bervidi]ⁱ**Sažetak zahtjeva za prethodnu odluku sastavljen na temelju članka 98.
stavka 1. Poslovnika Suda****Datum podnošenja:**

19. siječnja 2024.

Sud koji je uputio zahtjev:

Corte suprema di cassazione (Vrhovni kasacijski sud, Italija)

Datum odluke kojom se upućuje zahtjev:

17. siječnja 2024.

Žaliteljica:

G. L.

Druga stranka u postupku:

AB SpA

Predmet glavnog postupka

Žaliteljica u svojstvu skrbnice maloljetnog djeteta koje živi s njom i ima teško oštećenje kao stopostotni invalid zahtijevala je da se utvrdi diskriminirajuća priroda postupanja njezina poslodavca prema njoj, da se tom poslodavcu naloži da je trajno rasporedi u radnu smjenu koja odgovara potrebama djeteta, da se donese plan za uklanjanje diskriminacije i da joj se nadoknadi šteta.

Predmet i pravna osnova zahtjeva za prethodnu odluku

Članak 267. UFEU-a

ⁱ Naziv ovog predmeta je izmišljen. On ne odgovara stvarnom imenu nijedne stranke u postupku.

Prethodna pitanja

(a) Treba li pravo Europske unije, eventualno i na temelju Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, tumačiti na način da skrbnik iz kruga bliskih srodnika maloljetnika s teškim invaliditetom, koji tvrdi da je bio izložen neizravnoj diskriminaciji u radnom okruženju kao posljedica pomoći koju pruža, ima aktivnu procesnu legitimaciju za pokretanje postupka za zaštitu od diskriminacije koja bi se Direktivom Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja priznala samoj osobi s invaliditetom da je ona radnik?

(b) U slučaju potvrdnog odgovora na pitanje (a), treba li pravo Europske unije, eventualno i na temelju Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, tumačiti na način da je poslodavac navedenog skrbnika obavezan ponuditi razumna rješenja kako bi se zajamčilo, također u korist navedenog skrbnika, poštovanje načela jednakog postupanja u odnosu na druge radnike u skladu s odredbama o osobama s invaliditetom iz članka 5. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja?

(c) U slučaju potvrdnog odgovora na pitanje (a) i/ili pitanje (b), treba li pravo Europske unije, eventualno i na temelju Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, tumačiti na način da se skrbnikom relevantnim za potrebe primjene Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. smatra bilo koja osoba koja pripada krugu obitelji ili u njoj faktički živi te se u kućanstvu, makar i neformalno, bez naknade, kvantitativno značajno, isključivo, kontinuirano i dugotrajno brine o osobi koja zbog svojeg teškog invaliditeta nije u potpunosti samostalna u obavljanju svakodnevnih radnji, ili pak pravo Europske unije treba tumačiti na način da je definicija skrbnika o kojem je riječ šira ili čak uža od one navedene?

Navedeno pravo i sudska praksa Unije

Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, konkretno, članci 2. i 5.

Presude Suda od 17. srpnja 2008., C-303/06; od 11. srpnja 2006., C-13/05; od 11. travnja 2013., C-335/11 i C-337/11; od 10. veljače 2022., C-485/20; od 21. listopada 2021., C-824/19 i od 15. srpnja 2021., C-795/19

Navedeno međunarodno pravo

Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koju je Europska unija ratificirala Odlukom Vijeća 2010/48/EZ od 26. studenoga 2009.

Navedeno nacionalno pravo

Decreto legislativo n. 216/2003 – Attuazione della direttiva 2000/78/CE per la parità di trattamento in materia di occupazione e di condizioni di lavoro (Zakonodavna uredba br. 216/2003 o prenošenju Direktive 2000/78/EZ o jednakom postupanju pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja)

Članak 2.

„U svrhu ove uredbe i ne dovodeći u pitanje odredbe članka 3. stavaka 3. do 6. načelo jednakog postupanja znači nepostojanje bilo kakve izravne ili neizravne diskriminacije na temelju vjere, uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije. To načelo znači da je zabranjena svaka izravna ili neizravna diskriminacija, definirana kako slijedi:

- (a) smatra se da je riječ o izravnoj diskriminaciji u slučaju kada se prema jednoj osobi postupa nepovoljnije nego prema drugoj osobi ili je došlo do takvog postupanja ili je moglo doći do takvog postupanja u usporedivim situacijama, zbog vjere, uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije;
- (b) smatra se da je riječ o neizravnoj diskriminaciji u slučaju kada kakva naizgled neutralna odredba, kriterij, praksa, radnja, dogovor ili ponašanje dovede u posebno nepovoljan položaj osobe određene vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili seksualne orijentacije, u usporedbi s ostalim osobama.”

Članak 3. stavak 3.bis:

„Kako bi se zajamčilo poštovanje načela jednakog postupanja u pogledu osoba s invaliditetom, javni i privatni poslodavci moraju osigurati razumne prilagodbe na radnim mjestima, kako su definirane Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koja je ratificirana u skladu s Leggeom 3 marzo 2009, n. 18 (Zakon br. 18 od 3. ožujka 2009.), kako bi se osobama s invaliditetom omogućila potpuna ravnopravnost s drugim radnicima. Javni poslodavci trebaju provesti ovaj stavak bez novih ili većih opterećenja javnih financija i s ljudskim potencijalima te financijskim i materijalnim sredstvima koja su dostupna u skladu sa zakonodavstvom koje je na snazi.”

Legge n. 205/2017 (Zakon br. 205/2017)

Članak 1. stavak 255.

„Skrbnik iz kruga bliskih srodnika znači osoba koja pomaže bračnom drugu, partneru u okviru životnog partnerstva ili članu izvanbračne zajednice [...], članu obitelji ili srodniku do drugog stupnja [ili] članu obitelji do trećeg stupnja i brine o toj osobi koja zbog bolesti, narušenog zdravlja ili invaliditeta, uključujući kronične ili degenerativne bolesti, nije samostalna i ne može brinuti o sebi, priznat joj je invaliditet jer joj je potrebna dugotrajna sveobuhvatna i kontinuirana pomoć [...].”

Radi usporedbe sud koji je uputio zahtjev navodi novi članak 25. stavak 2.*bis* Decreta legislativo n. 198/2006 (Codice delle pari opportunità) (Zakonodavna uredba br. 198/2006 o Zakoniku o jednakim mogućnostima) koji zbog vremenskih razloga nije primjenjiv na ovaj slučaj: za razliku od zakonodavstva primjenjivog na ovaj slučaj, tim pravnim pravilom zaštita se priznaje i osobama koje su izložene diskriminaciji „zbog [...] potreba osobne brige ili brige za bliske srodnike”.

Sažet prikaz činjenica i postupka

- 1 Žaliteljica je u prvostupanjskom postupku istaknula nefleksibilnost radnog vremena poduzeća u kojem radi, koje nije prihvatilo njezine zahtjeve koje je uputila kao skrbnica iz kruga bliskih srodnika te je nije stavilo u jutarnju radnu smjenu niti joj je, uz njezin pristanak, dodijelilo manje zahtjevne zadatke kako bi joj se omogućilo da pomaže djetetu s invaliditetom.
- 2 U pogledu postupanja koja radnica osporava osobito su važne sljedeće činjenice:
 - (a) poslodavac je prema žaliteljici postupao drukčije nego prema drugim kolegama koje se zbog zdravstvenih razloga smatralo privremeno ili trajno nesposobnima za uobičajeno obavljanje rada; naime, dok su tim kolegama privremeno dodijeljeni drugi zadaci dok se ne prekvalificiraju za obavljanje drukčijih zadataka, ta mogućnost nije priznata žaliteljici, s obzirom na to da ocjena nesposobnosti nije provedena na temelju zdravstvenog stanja djeteta s teškim invaliditetom kojem ona pomaže i njegove potrebe za njezinom skrbi, nego na temelju zdravstvenog stanja same žaliteljice;
 - (b) poslodavac je umjesto konačnih mjera u svrhu uklanjanja poteškoća u vezi s nastavkom poslovnog života koje je navela žaliteljica donio privremene mjere koje su nerazumno dugo trajale;
 - (c) poslodavac nije donio mjere u pogledu žaliteljčina zahtjeva da joj se eventualno dodijele i manje zahtjevni zadaci kako bi se uklonile navedene poteškoće u vezi s nastavkom poslovnog života.
- 3 Tribunale di Roma (Sud u Rimu, Italija), prvostupanjski sud, odbio je tužbu.
- 4 Žaliteljica je podnijela žalbu koju je Corte d'appello di Roma (Žalbeni sud u Rimu, Italija) odbio u meritumu na temelju pretpostavke da nije dokazano postojanje diskriminirajućeg postupanja i da je poslodavac u svakom slučaju osigurao „razumne prilagodbe”.
- 5 Konkretno, Corte d'appello di Roma (Žalbeni sud u Rimu) smatrao je da je poduzeće u svakom slučaju dovoljno pomoglo radnici i da joj ono, kad je riječ o postupanju prema radnicima nesposobnima za uobičajeno obavljanje rada kojima su privremeno dodijeljeni drugi zadaci dok se ne prekvalificiraju za obavljanje drukčijih zadataka, opravdano nije priznalo tu mogućnost, s obzirom na to da su

se liječnički recepti navedeni u dostavljenim potvrdama odnosili na njezine kolege.

- 6 Žaliteljica je podnijela žalbu u kasacijskom postupku, pri čemu je navela da je otpuštena 10. listopada 2022.

Glavni argumenti stranaka glavnog postupka

- 7 Žaliteljica smatra da ispunjava zakonske zahtjeve za zaštitu njezina prava na nediskriminaciju zbog invaliditeta na radnim mjestima, poriče da je poduzeće osiguralo „razumne prilagodbe”, tvrdi da određivanje privremenih mjera, koje su bile ograničene na nekoliko mjeseci s prekidima i koje nisu donesene u pisanom obliku, ne isključuje prijavljenu diskriminaciju i, naposljetku, poziva se na povredu pravila o dokazivanju diskriminacije.

Sažet prikaz obrazloženja zahtjeva za prethodnu odluku

- 8 Skrbnik iz kruga bliskih srodnika, koji je u Italiji prvi put normativno definiran navedenim člankom 1. stavkom 255. Zakona br. 205/2017, jest osoba koja je odgovorna za drugu osobu koja ovisi o drugima, osobu s invaliditetom ili stariju osobu koja nije samostalna u obavljanju svakodnevnih radnji i o kojoj brine u kućanstvu; općenito je to referentni član obitelji koji, također neformalno, obavlja tu aktivnost bez naknade, koja je kontinuirana, dugotrajna i kvantitativno značajna.
- 9 Međutim, skrbnik iz kruga bliskih srodnika osobe s invaliditetom kao takav u talijanskom pravu ne uživa opću zaštitu od diskriminacije i uznemiravanja na radnom mjestu zbog zadataka povezanih s brigom koje mora obavljati, nego ima pravo samo na određene institute koji se priznaju posebnim zakonskim pravnim pravilima, ali kojima se, među ostalim, navedenom skrbniku često priznaju samo oblici zaštite koji se ne odnose na njega, nego oni koji su svojstveni osobi s invaliditetom kojoj pomaže.
- 10 Konkretno, skrbnik ima pravo na određene radne povlastice među kojima su:
 - (a) plaćena odsustva s posla na mjesečnoj razini;
 - (b) plaćeni dopusti;
 - (c) pravo da, ako je to moguće, odabere mjesto rada koje je bliže njegovu boravištu;
 - (d) zabrana premještanja u drugo mjesto bez njegova pristanka.
- 11 Međutim, u vrijeme nastanka činjenica nijednom nacionalnom odredbom skrbniku se nije priznavala zaštita u slučaju takozvane „diskriminacije na temelju

povezanosti”, odnosno u slučajevima kad je izložen izravnoj ili neizravnoj diskriminaciji na radnom mjestu zbog pomoći koju mora pružati.

- 12 Zbog toga prvostupanjski sud nije priznao žaliteljici aktivnu procesnu legitimaciju za pokretanje postupka protiv istaknutih diskriminirajućih ponašanja jer je smatrao da nositelj prava na zaštitu od diskriminacije na radnom mjestu nije ona, nego osoba s invaliditetom.
- 13 Suprotno tomu, iako je nakon toga odbio žalbu u meritumu, pri čemu je naveo da nije dokazano postojanje diskriminirajućeg postupanja, Corte d’appello di Roma (Žalbeni sud u Rimu) smatrao je da skrbnik ima puno pravo na to da se pozove na nacionalne odredbe kojima se osoba s invaliditetom štiti od diskriminacije na radnom mjestu.
- 14 Kako bi potkrijepio svoje tvrdnje, pozvao se na presudu Suda od 17. srpnja 2008. u predmetu C-303/06, Coleman, koji je proširio subjektivno područje primjene Direktive 2000/78/EZ, kojom se osobe štite od diskriminacije na temelju invaliditeta na radnom mjestu, i na osobe koje su usko povezane s osobama s invaliditetom i koje potonjim osobama pružaju ključan dio skrbi koja im je potrebna.
- 15 Štoviše, sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da je u navedenoj presudi Coleman zapravo utvrđeno da Direktivu 2000/78, a osobito članak 1., članak 2. stavak 1. i članak 2. stavak 2. točku (a), treba tumačiti na način da zabrana izravne diskriminacije koja je ondje predviđena nije ograničena samo na osobe s invaliditetom.
- 16 Potonja se presuda stoga izričito odnosi na same slučajeve izravne diskriminacije, pa se čini da se njome ne proširuje primjena Direktive 2000/78/EZ na skrbnike osoba s invaliditetom koji se pozivaju na neizravnu diskriminaciju na radnom mjestu.
- 17 Formalno tumačenje Direktive 2000/78/EZ i presude Coleman od 17. srpnja 2008. nedvojbeno je potkrijepljeno doslovnim značenjem pripadajućih tekstova i time što se smatra da se pravom Unije u predmetnom slučaju namjeravao, zbog uravnoteženja raznih uključenih interesa, odrediti precizan i uzak popis korisnika zaštite od diskriminacije na radnom mjestu.
- 18 Međutim, moguće je i široko tumačenje Direktive 2000/78/EZ koje se temelji na uzimanju u obzir ciljeva koji se njome nastoje ostvariti, logičko-sustavnim razlozima i razvoju propisa na snazi te uzimanju u obzir ekonomsko-socijalnih dinamika.
- 19 To tumačenje može se temeljiti, kao prvo, na činjenici da, kao što se to ističe u presudi Coleman, načelo jednakog postupanja i područje primjene *ratione personae* Direktive 2000/78/EZ ne treba tumačiti usko s obzirom na razloge navedene u članku 1. te direktive jer se Direktiva ne primjenjuje u pogledu određene kategorije osoba, nego na temelju razloga navedenih u članku 1.

- 20 Naime, kad je riječ o zapošljavanju i obavljanju zanimanja, Direktivom 2000/78/EZ nastoji se utvrditi opći okvir za borbu protiv diskriminacije na temelju jednog od razloga iz članka 1., među kojima je invaliditet, kako bi se u državama članicama ostvarila primjena načela jednakog postupanja te kako bi se, kao što proizlazi iz uvodne izjave 37. Direktive, stvorili jednaki uvjeti u Uniji u pogledu jednakosti pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja.
- 21 Osobito se u uvodnoj izjavi 11. Direktive 2000/78/EZ pojašnjava da diskriminacija na temelju vjere ili uvjerenja, invaliditeta, dobi ili spolnog opredjeljenja može ugroziti ostvarivanje ciljeva postavljenih Ugovorom o EZ-u, a posebice postizanje visoke razine zaposlenosti i socijalne zaštite, podizanje životnog standarda i kvalitete života, gospodarsku i društvenu koheziju i solidarnost te slobodno kretanje osoba.
- 22 Međutim, navedeni ciljevi, a time i koristan učinak Direktive 2000/78/EZ, bili bi ugroženi ako radnik u situaciji kao što je ona žaliteljčina može ostvariti samo zaštitu od izravne diskriminacije na radnom mjestu, ali ne i od one neizravne, s obzirom na to da je izravna diskriminacija manje raširena od one neizravne, koja uglavnom nastaje u trenutku otpuštanja, a ne tijekom odvijanja radnog odnosa, čime bi se previše odgodila zaštita radnika.
- 23 Kao drugo, logičko-sustavni razlozi mogu ići u prilog širokom tumačenju Direktive 2000/78/EZ koje ide u korist skrbniku iz kruga bliskih srodnika osobe s teškim invaliditetom jer su zaštita od izravne diskriminacije i zaštita od neizravne diskriminacije usko povezane, s obzirom na to da ne može postojati prava zaštita od diskriminacije na radnom mjestu kojom se ne nastoje uvijek suzbiti oba njezina oblika.
- 24 Naposljetku, treba uzeti u obzir normativni i ekonomsko-socijalni razvoj tijekom posljednjih godina.
- 25 Naime, nakon presude Coleman od 17. srpnja 2008. Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela je Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom koja je stupila na snagu na međunarodnoj razini 3. svibnja 2008. te koju je ratificirala i Europska unija (Odlukom Vijeća 2010/48/EZ od 26. studenoga 2009.), gdje je stupila na snagu 22. siječnja 2011.
- 26 Ta je konvencija važna jer je navela Sud da preispita svoje prethodno stajalište o pojmu invaliditeta i u presudi od 11. travnja 2013. u spojenim predmetima C-335/11i C-337/11 utvrdi da pojam invaliditeta obuhvaća i patološko stanje uzrokovano bolešću koja je dijagnosticirana kao izlječiva ili neizlječiva ako ta bolest podrazumijeva ograničenje koje osobito proizlazi iz tjelesnih, mentalnih ili psihičkih oštećenja čije međudjelovanje s različitim preprekama može sprečavati puno i učinkovito sudjelovanje predmetne osobe u profesionalnom životu na ravnopravnoj osnovi s drugim radnicima i ako je to ograničenje dugotrajno.
- 27 Stoga valja smatrati da je prihvaćeno načelo prema kojem se moguće pozivati na odredbe navedene konvencije Ujedinjenih naroda u svrhu tumačenja odredbi

Direktive 2000/78, tako da se ona mora, u mjeri u kojoj je to moguće, tumačiti u skladu s tom konvencijom (presude Suda od 10. veljače 2022., C-485/20, t. 38.; od 21. listopada 2021., C-824/19, t. 59. i od 15. srpnja 2021., C-795/19, t. 49.).

- 28 Člankom 2. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, koji sadržava definicije relevantne za potrebe same konvencije, određuje se da „diskriminacija na osnovi invaliditeta” označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe”.
- 29 Stoga se čini da se konvencijom o kojoj je riječ ne pridaje važnost razlici između izravne i neizravne diskriminacije.
- 30 U tom pogledu valja istaknuti da je odlukom od 3. listopada 2022. Odbor Ujedinjenih naroda za prava osoba s invaliditetom u pogledu talijanskog prava utvrdio ozbiljne posljedice za osobe s invaliditetom kojima je potrebna pomoć koje proizlaze iz nepriznavanja osobe skrbnika i djelotvornih mjera socijalne zaštite u njegovu korist (poput pristupa poticajima, fondovima i mirovinskom sustavu, fleksibilnosti radnog vremena i blizine vlastitog doma).
- 31 Stoga se čini razumnim pitati uzima li se, u okviru tumačenja prava Unije, koje je razvijeno na temelju Direktive 2000/78/EZ i presude Coleman od 17. srpnja 2008. i kojim je skrbniku iz kruga bliskih srodnika maloljetnika s teškim invaliditetom onemogućeno dobivanje zaštite u slučaju neizravne diskriminacije na radnom mjestu koja proizlazi iz potrebe da se navedenoj osobi s invaliditetom pruži potrebna skrb, pri čemu je svaka zaštita ograničena na slučajeve izravne diskriminacije, odgovarajuće u obzir Unijina ratifikacija Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, osobito članka 19. i 23. te članka 28. stavka 2. točke (c) te konvencije, u vezi s člankom 5., u skladu s kojom treba tumačiti Direktivu 2000/78/EZ u mjeri u kojoj je to moguće.
- 32 Ako se prihvati široko tumačenje propisa Europske unije, kojim se skrbniku iz kruga bliskih srodnika maloljetnika s invaliditetom priznaje pravo i na zaštitu od neizravne diskriminacije kojoj je izložen na radnom mjestu zbog skrbi koju pruža toj osobi s invaliditetom, također treba pojasniti dovodi li tako priznata zaštita do toga da je poslodavac navedenog skrbnika obvezan osigurati razumne prilagodbe kako bi se i u pogledu samog skrbnika zajamčilo poštovanje načela jednakog postupanja u odnosu na druge radnike u skladu s odredbama o osobama s invaliditetom iz članka 5. Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000.
- 33 Naposljetku, ako se skrbniku iz kruga bliskih srodnika maloljetnika s invaliditetom dodijeli pravo na zaštitu od neizravne diskriminacije kojoj je izložen na radnom mjestu zbog skrbi koju pruža toj osobi s invaliditetom, treba definirati

pojam skrbnika koji je relevantan za potrebe primjene Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000.

- 34 Konkretno, postavlja se pitanje u pogledu utvrđivanja toga je li skrbnik bilo koja osoba iz kruga obitelji ili osoba koja je član izvanbračne zajednice koja u kućanstvu, također neformalno, bez naknade, kvantitativno značajno, isključivo, kontinuirano i dugotrajno brine o osobi koja zbog svojeg teškog invaliditeta nije u potpunosti samostalna u obavljanju svakodnevnih radnji ili je definicija skrbnika o kojem je riječ šira ili uža.

RADNI DOKUMENT